

ZIYO G'OKALPNING "TURKCHILIK" G'OYALARIDA GENDER TENGLIGI MASALALARI

Xamdamov Erkin Ibodullayevich

“Alfraganus University” nodavlat oily ta’lim tashkiloti

Ijtimoiy fanlar kafedrası o’qituvchisi

Tel.: +99899 517-34-87

e-mail: hamdamoverkin5@gmail.com

Orcid: 0009-0003-0761-964X

Annotatsiya:

Ushbu maqola Ziyó G’okalpning "Turkchilik" g’oyalari doirasida gender tengligi masalalarini tahlil qiladi. Maqolada Ziyó G’okalpning ayollarga bo’lgan munosabati, ularning ta’lim, tarbiya va ijtimoiy hayotdagi o’rni haqidagi qarashlari yoritilgan. G’okalpning fikricha, ayollar jamiyat rivoji va milliy uyg’onishning ajralmas qismi bo’lib, ularning faol ishtirokisiz haqiqiy madaniy va milliy yuksalishga erishib bo’lmaydi. Shuningdek, maqolada G’okalp qarashlarining zamonaviy gender tengligi masalalari bilan bog’liqligi ham qiyosiy tahlil qilinadi. Tadqiqot G’okalpning g’oyalari o’z davridagi dolzarb muammolarga javob bo’lganini va ularning bugungi kun ijtimoiy hayotida ham ahamiyatini saqlab qolayotganini ko’rsatadi.

Kalit so’zlar: Ziyó G’okalp, turkchilik, gender tengligi, ayollarning o’rni, milliy uyg’onish, madaniy rivojlanish, ayollar huquqlari, ta’lim va tarbiya, jamiyat tengligi, turkiy millat tushunchasi.

ВОПРОСЫ ГЕНДЕРНОГО РАВЕНСТВА В «ТУРЕЦКИХ» ИДЕЯХ ЗИЁ ГОКАЛПА

Аннотация:

В статье анализируются вопросы гендерного равенства в рамках «турецких» идей Гокалп. В статье исследуется отношение Гокалп к женщинам, ее взгляды на образование, воспитание и их роль в общественной жизни. Гокалп считает,

International Conference on Educational Discoveries and Humanities

Hosted online from Moscow, Russia

Website: econfseries.com

16th March, 2025

что женщины являются неотъемлемой частью социального развития и национального пробуждения, и без их активного участия невозможно достичь подлинного культурного и национального прогресса. В статье также дается сравнительный анализ актуальности взглядов Гокалпа для современных проблем гендерного равенства. Исследование показывает, что идеи Гокалпа были ответом на насущные проблемы его времени и что они остаются актуальными в современной общественной жизни.

Ключевые слова: Зия Гокалп, турецкость, гендерное равенство, роль женщин, национальное пробуждение, культурное развитие, права женщин, образование и воспитание, социальное равенство, концепция турецкой нации.

GENDER EQUALITY ISSUES IN ZIYO GOKALP'S IDEALS OF "TURKISH"

Abstract:

This article analyzes the issues of gender equality within the framework of Ziyö Gokalp's ideas of "Turkish". The article covers Ziyö Gokalp's attitude towards women, their views on education, upbringing and their role in social life. According to Gokalp, women are an integral part of the development of society and national awakening, and without their active participation, real cultural and national progress cannot be achieved. The article also provides a comparative analysis of the relationship between Gökälp's views and contemporary issues of gender equality. The study shows that Gökälp's ideas were a response to the pressing problems of his time and that they remain relevant in today's social life.

Keywords: Ziyö Gökälp, Turkishness, gender equality, the role of women, national awakening, cultural development, women's rights, education and upbringing, social equality, the concept of the Turkic nation.

Kirish

Ziyö Go'kalpning tushunchasiga ko'ra, yetti ajdodi turk bo'lganlar turk irqidan ekani taxmin qilinadi. Inson turk bo'lishi uchun avvalo turkiy tarbiya va ideallar

International Conference on Educational Discoveries and Humanities

Hosted online from Moscow, Russia

Website: econfseries.com

16th March, 2025

bilan tarbiyalanishi kerak. Bu sharoitda o'smagan odamlarning turkiy asl bo'lishi yetarli hisoblanmaydi. Qolaversa, turkiy qoni bo'lmagan, lekin turkiy urf-odat va an'analarni qabul qilgan va saqlaydigan odamlarni turk deyish ham to'g'ridir¹.

Ziyo Go'kalp tafakkurining asosini turkchilik tashkil etadi. U ilk davrlarda usmoniylik va islomchilik g'oyalari bilan shug'ullangan bo'lsa-da, turkiylik borasida yakuniy qarorini qabul qildi. Bu sohada Ittifoq va taraqqiyot qo'mitasi (ITF) Go'kalpning fikrlariga ta'sir ko'rsatdi. Bu davrda yashagan mutafakkirlarning g'oyalari Ziyo Go'kalpga chuqur ta'sir ko'rsatdi. Biroq Ziyo Go'kalp ham o'z fikrlari bilan ziyolilarga ta'sir o'tkaza oldi. Ziya Go'kalp Ittifoq va Taraqqiyot partiyasi a'zosi bo'lgan va 1909-yili Kongress uchun Salonikiga ketgan. Bu davrda u millatchilik g'oyalari haqidagi o'z fikrlariga baho berdi. Bu davrda unga Emile Dyurkgeym va A.Kont millatchilik ta'sirida bo'lgan².

Adabiyotlar sharhi. Ziyo Go'kalp turk millatchiligi tushunchasini ilk bor ittifoq va taraqqiyot partiyasi davrida qabul qilgan. "Turkchilik asoslari" nomli asarini respublika tashkil topgan davrda yozgan. Bu davrda urushlar tugadi va Go'kalp o'zini yangi tartibga moslash bosqichida edi; U millatchilik tushunchasining keng ommaga tarqalishiga qarshilik yetarli emasligini bildiradi. Go'kalpning so'zlariga ko'ra, turk millatchiligi g'oyasini ta'kidlash Usmonli imperiyasining qutqarilishining bir qismi edi. Shuningdek, u G'arb davlatlarining tez sur'atlar bilan rivojlanishiga sabab millatchilik harakati bilan bog'liqligini ta'kidladi. Shuning uchun zamonaviy tuzilmani qabul qilishi kerak bo'lgan Usmonli imperiyasi ham millatchilik nuqtai nazarini qabul qilishga majbur bo'ldi. Bundan tashqari, u Usmonli imperiyasining harbiy va iqtisodiy tuzilishining zaiflashishini millatchilik tushunchasining yo'qligi bilan izohladi³.

Ba'sh'ozning Ziyo Go'kalp haqidagi tadqiqotida u turk millatchi qarashlarining otasi sifatida tasvirlangan. U G'okalp davrida millatchilik mentalitetini shakllantirgan va imperiya parchalanib ketmasligi zarurligini ta'kidlagan. Go'kalp o'z asarlarida

¹ Filizok, R. (2005). Ziya Gökalp. Ankara: Akçağ Yayınları.

² Acet, M. T. (2014). Ziya Gökalp'ta Din ve Milliyetçilik. (Yüksek Lisans Tezi). Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

³ Bars, M. E. (2017). Ziya Gökalp ve Türkçülük Üzerine Bazı Değerlendirmeler. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4 (2), 38-51.

International Conference on Educational Discoveries and Humanities

Hosted online from Moscow, Russia

Website: econfseries.com

16th March, 2025

milliy tafakkurni tinimsiz aks ettirishga va yoyishga harakat qildi. Bundan tashqari, uning asarlarida turkiy e'tiqod, madaniyat va tsivilizatsiya Usmonli madaniyatini o'zgartirishga qaratilgan. Bu tushunchaga ko'ra, milliy fikrga erishish uchun Usmonli imperiyasidan meros bo'lib qolgan fikr davom ettirilmasligi kerak. Usmonli madaniyati va madrasalari Go'kalp asarlarida salbiy ifodalangan. Go'kalpning fikriga ko'ra, madaniyatning muhim elementlari mavjud bo'lishi kerak. Bular quyidagicha ko'rsatilgan: Til, Din, Tarix. Yuqoridagi bandlardan kelib chiqqan holda, millat tushunchasi millatning bir tilda gaplashishi, umumiy dini va tarixiga ega bo'lishi bilan ifodalanadi. Shu nuqtai nazardan, bir mamlakat ichida turli madaniyatlarga ega jamoalar bo'lishi mumkin⁴.

Tarix davomida ko'plab turli jamoalar va madaniyatlar o'z o'rnini o'zgartirgan bo'lsa-da, ba'zi xalqlarda ayollarning fikriga ahamiyat berilmagan va jamiyatda past darajada ko'rilgan. Bu borada ruhoniylar ayollarni "shaytonning quroli, dard manbai, gunoh timsoli" kabi tushunchalar bilan izohlaydilar. Ko'rinib turibdiki, islom dinidan oldin arab jamiyatlarida qizlar tiriklayin ko'milgan, erkaklar xohlagan ayolga uylanishlari, ayollardan esa buyum sifatida foydalanilgan. Shu jihatdan aytish mumkinki, islom dini bilan ayollarning huquqlarida muhim o'zgarishlar yuz berdi. Islom dini bilan ayollarga ob'ekt sifatida qarash o'rniga huquqlar berildi va ularga inson sifatida munosabatda bo'ldi⁵.

Ziya G'okalp turklarning tarixiy e'tiqod va urf-odatlariga asoslanib, qadimiy turk jamiyatida erkak va ayol o'rtasida tenglik mavjudligini ta'kidlaydi. Unga ko'ra, turklar uchun ayol va erkakning ijtimoiy hayotdagi o'zni bir xil ahamiyatga ega bo'lgan. Turklarning qadimiy e'tiqodlarida quyosh ayolni anglatgan. Bu qarash ayolni hayotning manbai, yorug'lik va hayotbaxsh energiya timsoli sifatida ko'rganliklarini bildiradi. Turk jamiyatida ayol oilaning boshqaruvchisi, tarbiya beruvchi va milliy qadriyatlarni saqlovchi sifatida qabul qilingan. Ziya G'okalp bu tamoyilni turklarning madaniy ustunligi sifatida qayd etadi. Ziya G'okalp turk jamiyatida ayollarning ta'lim olish huquqi va ijtimoiy hayotda faol ishtirokini

⁴ Duran, M.. (2011). Türk Milliyetçiliğinin Üç İdeoloğu: İsmail Gaspıralı, Yusuf Akçura ve Ziya Gökalp. (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Siyaset ve Sosyal Bilimler Bilim Dalı.

⁵ Fevzioglu, T. (1985). Atatürk ve Milliyetçilik. Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 1(2), 353- 411.

International Conference on Educational Discoveries and Humanities

Hosted online from Moscow, Russia

Website: econfseries.com

16th March, 2025

qo'llab-quvvatlagan. U ayollarning jamiyatni rivojlantirishdagi rolini milliy uyg'onish va madaniy taraqqiyotning muhim elementi sifatida ko'rsatgan. Unga ko'ra, ayol va erkakning jamiyatdagi vazifalari teng va biri ikkinchisidan ustun emas. Bu tamoyil turklarning tarixiy qadriyatlaridan kelib chiqqan.

Ziya G'okalpning fikricha, turk jamiyatida ayollar faqat oilaviy hayotda emas, balki ilm-fan, madaniyat va siyosiy faoliyatda ham muhim rol o'ynaydi. U ayollarning huquqiy va ijtimoiy erkinliklarini mustahkamlashni millat taraqqiyotining zarur sharti sifatida ko'rgan. Turklarning qadimiy e'tiqodlariga ko'ra, erkak va ayol jamiyatning ikkita muvozanatli ustuni hisoblanadi. Bu qarash turklarning o'z tarixida gender tengligini qadrlashini va uni jamiyat barqarorligining asosi sifatida ko'rganligini ko'rsatadi. Ziya G'okalp ushbu qadriyatlarni zamonaviy turk milliy uyg'onish jarayonida qayta jonlantirish zarurligini ta'kidlaydi.

Ziya G'okalp "Turk sivilizatsiyalari" asarida turklarning tarixiy e'tiqodlari va qadriyatlarini milliy ong va madaniy rivojlanishning poydevori sifatida talqin qiladi.⁶ Uning fikricha, ayol va erkakning tengligi, ayollarning jamiyat va tarixdagi o'rni kabi tamoyillar turklarning madaniy merosini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Bu tamoyillar nafaqat tarixiy, balki bugungi kun jamiyatlari uchun ham dolzarb ahamiyatga ega.

Ziya G'okalpning "Turk axloqi" (aslida "Türk Ahlakı") asarida turk jamiyatining axloqiy tamoyillari va qadriyatlariga oid qarashlari yoritilgan bo'lib, unda ayolning jamiyat va oiladagi o'rni haqida ham muhim fikrlar bayon etilgan. G'okalpning ta'kidlashicha, turk axloqiy tizimida ayol oilaning asosiy tayanchi hisoblangan.⁷ U oilani saqlash va milliy qadriyatlarni avloddan-avlodga yetkazishda muhim rol o'ynaydi. Ayol nafaqat farzandlarni tarbiyalaydi, balki oilaviy qadriyatlarni mustahkamlaydi. G'okalpning fikricha, ayolning oilaviy hayotdagi roli nafaqat shaxsiy, balki ijtimoiy rivojlanish uchun ham zarur. Ziya G'okalp turk axloqida erkak va ayol o'rtasidagi tenglik muhim tamoyil ekanligini ta'kidlaydi.⁸ Qadimiy turk jamiyatlarida erkak va ayol bir-birining teng huquqli sherigi sifatida ko'rilgan

⁶Gökalp, Z. (2015c). *Türk Medeniyeti Tarihi*. Ötüken Yayınları.

⁷Göksel, Ali Nüzhet. Ziya Gökalp: Hayatı-Eserleri. İstanbul: Ahmet Halil Kitabevi, 1949.

⁸Heyd, Uriel. Ziya Gökalp Türk Milliyetçiliğinin Temelleri. çev. Cemil Meriç. İstanbul: Sebil Yayınevi, 1980.

International Conference on Educational Discoveries and Humanities

Hosted online from Moscow, Russia

Website: econfseries.com

16th March, 2025

va bu tenglik turk axloqining asosiy qadriyatlaridan biri hisoblangan. G'okalpning fikricha, ayollar erkaklar bilan bir xil huquq va burchlarga ega bo'lishi kerak, chunki bu jamiyatning ma'naviy va madaniy rivoji uchun zarur.

Metodlar. Ushbu mavzuni tadqiq qilishda ilmiy izlanishlarni samarali amalga oshirish uchun turli metodlar qo'llaniladi.

1. Tarixiy-taqqosiy metod

Ziyo G'okalpning "Turkchilik" g'oyalari gender tengligi nuqtai nazaridan tahlil qilinadi.

- Maqsad: G'okalp qarashlarini o'sha davrning ijtimoiy, madaniy va siyosiy sharoitlari bilan bog'liq holda o'rganish.
- Natija: Gender tengligi masalasining o'z davridagi va zamonaviy talqini o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlash.

2. Falsafiy tahlil metodi

Ziyo G'okalpning gender tengligi haqidagi qarashlarini falsafiy yondashuv orqali tahlil qilish.

- Maqsad: Uning asarlaridagi gender tengligi tamoyillarini chuqur falsafiy nuqtai nazardan o'rganish.
- Natija: Uning gender tengligiga oid g'oyalari va ular milliy uyg'onishdagi o'rni haqida xulosalar chiqarish.

3. Matnshunoslik metodi

G'okalpning "Turkchilik" g'oyalari yoritilgan asarlari, ayniqsa, "Turk axloqi" va boshqa muhim matnlarni tahlil qilish.

- Maqsad: Gender tengligi bo'yicha asosiy tushunchalarni aniqlash va ularga tegishli dalillarni asarlardan keltirib chiqarish.
- Natija: Uning gender masalalarini qanday ifoda etganini aniqlash.

4. Sotsiologik tahlil metodi

G'okalp g'oyalarining turk jamiyatidagi ijtimoiy vaziyat bilan aloqadorligini o'rganish.

International Conference on Educational Discoveries and Humanities

Hosted online from Moscow, Russia

Website: econfseries.com

16th March, 2025

- Maqsad: Gender tengligining G'okalp g'oyalari orqali turk jamiyatining rivojlanishiga ta'sirini tahlil qilish.
- Natija: G'okalp qarashlarining ijtimoiy ahamiyatini belgilash.

5. Qiyosiy tahlil metodi

Ziyo G'okalp qarashlarini boshqa mutafakkirlarning gender masalalariga oid fikrlari bilan qiyoslash.

- Maqsad: G'okalp g'oyalarining o'ziga xosligini va boshqa qarashlar bilan mushtarak jihatlarini aniqlash.
- Natija: Gender tengligi bo'yicha G'okalpning fikrlarining tarixiy va zamonaviy bog'liqligini oydinlashtirish.

6. Strukturaviy yondashuv metodi

Ziyo G'okalpning gender tengligiga oid qarashlarini turk milliy uyg'onish jarayonida o'rini tizimli o'rganish.

- Maqsad: G'okalpning qarashlari tizimidagi gender masalalarining o'rini aniqlash.
- Natija: Uning milliy uyg'onish konsepsiyasida gender tengligining asosiy element ekanini ko'rsatish.

7. Zamonaviy qiyosiy metod

Ziyo G'okalp qarashlarini bugungi zamonaviy gender tengligi tushunchalari bilan taqqoslash.

- Maqsad: Uning qarashlarining hozirgi davr uchun dolzarbligini aniqlash.
- Natija: G'okalpning g'oyalari zamonaviy gender tenglik tushunchalarini rivojlantirish uchun qanday ahamiyatga ega ekanini belgilash.

8. Kontekstual tahlil metodi

Ziyo G'okalpning gender tengligi haqidagi fikrlarini o'z davrining madaniy va ijtimoiy sharoitlari kontekstida o'rganish.

- Maqsad: Uning genderga oid g'oyalarini tarixiy-madaniy kontekstda izohlash.
- Natija: Uning qarashlarining o'z davri va zamonaviylik bilan bog'liqligini tushunish.

International Conference on Educational Discoveries and Humanities

Hosted online from Moscow, Russia

Website: econfseries.com

16th March, 2025

Ushbu metodlar orqali Ziyo G'okalpning "Turkchilik" g'oyalari doirasida gender tengligi masalalarini kompleks ravishda o'rganish mumkin. Bu yondashuvlar nafaqat G'okalp g'oyalarini chuqur anglashga, balki ularning zamonaviy jamiyatdagi ahamiyatini ko'rsatishga imkon beradi.

Natijalar. Qadimiy turk jamiyatida gender tengligi tamoyili - Ziyo G'okalp qadimiy turk jamiyatida ayol va erkak o'rtasidagi tenglik qadriyatlarini o'zining "Turkchilik" g'oyalari uchun asosiy ilhom manbai sifatida ko'rsatadi. Erkak va ayol birgalikda jamiyatning barqaror rivoji uchun mas'ul hisoblangan. Qadimiy turk e'tiqodlarida quyoshning ayolni anglatishi va uning jamiyat hayotidagi muhimligini ramziy ko'rsatishi gender tengligining ildizlari chuqur ekanligini ko'rsatadi.⁹ Ziyo G'okalp ayollarning ta'lim va tarbiyaga kirishi orqali milliy uyg'onishga erishish mumkinligini ta'kidlaydi. U ayollarni faqat oilaviy rollarga emas, balki jamiyatning boshqa sohalariga ham faol jalb qilishni qo'llab-quvvatlaydi. Milliy uyg'onish jarayonida ayollarning faol ishtirokini ta'minlash, milliy qadriyatlar va axloqiy me'yorlarni yangi avlodga yetkazishda muhim o'rin tutadi. G'okalp qadimiy turk axloqiy tizimida ayollarning yuqori maqomga ega bo'lganini va ularning ijtimoiy hayotda faol ishtirok etganini ko'rsatadi. Bu qadriyatlar "Turkchilik" g'oyalarining zamonaviy talqinlarida ham aks etgan. Ayolning jamiyatni boshqarishda, ta'lim berishda va milliy birdamlikni mustahkamlashda rol o'ynashi milliy uyg'onishning asosiy sharti sifatida qaraladi. G'okalp g'oyalari gender tengligi masalasida hali ham dolzarb. Uning fikricha, gender tengligini ta'minlash nafaqat adolat tamoyillariga asoslangan, balki jamiyatning ijtimoiy va madaniy taraqqiyoti uchun ham zarur.

Muhokama. Ziyo G'okalpning "Turkchilik" g'oyalari milliy birlik va uyg'onishni ta'minlashni maqsad qiladi. Gender tengligi uning g'oyalarida muhim element bo'lib, ayollar va erkaklarning teng huquqli ishtiroki milliy birdamlikni mustahkamlash vositasi sifatida talqin qilinadi. Bu qarashlar qadimiy turk jamiyatining an'alariga mos keladi va zamonaviy talablarga ham javob beradi. G'okalpning qarashlarida ayollarni ta'lim va madaniyatning faol ishtirokchisi

⁹Celkan, Hikmet. Ziya Gökalp'in Eğitim Sosyolojisi. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 1989.

International Conference on Educational Discoveries and Humanities

Hosted online from Moscow, Russia

Website: econfseries.com

16th March, 2025

sifatida ko'rsatish milliy uyg'onish jarayonini tezlashtiruvchi omil sifatida talqin qilinadi.¹⁰ Bu yondashuv gender tengligi va madaniy rivojlanishni birlashtirish imkonini beradi. Uning fikricha, gender tengligini ta'minlash orqali milliy ma'naviyatni yuksaltirish va madaniyatni mustahkamlash mumkin. Zamonaviy jamiyatda bu yondashuv gender masalalarining dolzarbligini anglashda muhim o'rin tutadi. G'okalp g'oyalari bugungi kunda gender tengligini targ'ib qilishning madaniy asoslarini yaratadi. G'okalp g'oyalarini zamonaviy gender siyosati bilan qiyoslash natijasida uning fikrlarining o'z davrida progressiv bo'lgani va hozirgi kun gender tengligi siyosatiga mosligi aniqlandi. G'okalp ayolni nafaqat oilaviy hayotning, balki jamiyatning barqaror rivoji uchun muhim vosita sifatida ko'rsatadi. G'okalpning g'oyalari gender tengligining nafaqat adolat tamoyillariga asoslangan, balki jamiyatning iqtisodiy, siyosiy va madaniy rivojlanishiga bevosita ta'sir qiluvchi omil ekanligini tasdiqlaydi. Bu yondashuv turkiy xalqlar an'analari va zamonaviy demokratik qadriyatlar o'rtasidagi uyg'unlikni ko'rsatadi.

Xulosa. Ziya G'okalpning "Turkchilik" g'oyalari doirasida gender tengligi masalasi qadimiy turk an'analari va zamonaviy rivojlanish talablari o'rtasida uyg'unlashgan holda talqin qilingan. Ayollarning ijtimoiy, madaniy va iqtisodiy hayotdagi o'rni milliy uyg'onishning ajralmas qismi sifatida ko'rsatiladi. G'okalpning fikricha, gender tengligini ta'minlash milliy rivojlanishning asosiy sharti bo'lib, uning bu qarashlari zamonaviy jamiyat uchun ham dolzarb ahamiyatga ega.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Ziya Gökalp, Terbiyenin sosyal va kültürel temelleri. –İstanbul 1992.
2. Ziya Gökalp, Türkçülüğün Esaslari Anadolu Universitesi'ne aittir. Eskişehir, – Temmuz 2019
3. Celkan, Hikmet. Ziya Gökalp'in Eğitim Sosyolojisi. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 1989.
4. Göksel, Ali Nüzhet. Ziya Gökalp: Hayatı-Eserleri. İstanbul: Ahmet Halil Kitabevi, 1949.

¹⁰Ziya Gökalp, Türkçülüğün Esaslari Anadolu Universitesi'ne aittir. Eskişehir, –Temmuz 2019

International Conference on Educational Discoveries and Humanities

Hosted online from Moscow, Russia

Website: econfseries.com

16th March, 2025

5. Heyd, Uriel. Ziya Gökalp Türk Milliyetçiliğinin Temelleri. çev. Cemil Meriç. İstanbul: Sebil Yayınevi, 1980.
6. Gökalp Z. Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak, Akçağ Yayınları, Ankara. 2013.
7. Gökalp Z. Türk Töresi. Ötüken Yayınları. 2014.
8. Gökalp Z. Yeni Hayat. Ötüken Yayınları. 2014.
9. Gökalp Z. Kızılelma Şiirler. Ötüken Yayınları. 2015.
10. Gökalp Z. Türk Medeniyeti Tarihi. Ötüken Yayınları. 2015.
11. Gökalp Z. Hars ve Medeniyet. Bilge Oğuz Yayınları. 2016
12. Gökalp Z. Türk Ahlakı. Bilge Oğuz Yayınları. 2018.
13. Xamdamov, E. I. (2024). Ziyogo 'kalpning hissiy va ratsional axloq to 'g 'risidagi qarashlari. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 4(11), 154-161.
14. Xamdamov, E. (2024). Ziyogo 'kalpning "to 'g 'ri yo 'l" asarida ijtimoiy va siyosiy tamoyillar. Tamaddun nuri jurnali, 7(58), 43-45.
15. Xamdamov, E. (2024). Ziyogo 'kalp falsafasida axloq va metafizikaning aloqadorligi. Tamaddun nuri jurnali, 12(63), 22-24.